

2026-03-27

Justitiedepartementet

Remissvar Rättssäkerhetens pris (SOU 2025:111)

Akavia har tagit del av betänkandet *Rättssäkerhetens pris (SOU 2025:111)*. Utredningen har haft i uppdrag att:

- Se över regelverket om ersättning till rättsliga biträden för att skapa en mer ändamålsenlig kostnadskontroll över statens utgifter. Uppdraget inrymmer bland annat fråga om timkostnadsnormen bör differentieras beroende på om det rättsliga biträdet är advokat.
- Föreslå skärpta behörighetskrav för offentliga försvarare samt ta ställning till om andra åtgärder bör genomföras för att upprätthålla förtroendet för advokater.
- Överväga åtgärder för att stärka enskildas rätt till juridiskt biträde för att stärka enskildas processuella rättigheter, möjlighet för enskilda att kunna beviljas ersättning för rättegångskostnader samt analysera ändringar i rättshjälpssystemet.

Sammanfattning

Akavia har sammanfattningsvis följande synpunkter på betänkandet.

- Akavia avstyrker förslaget om en differentierad timkostnadsnorm.
- Akavia har förståelse för behovet av tydliga behörighetskrav för offentliga försvarare i mål som avser grova brott. Förslaget ligger också i linje med Advokatsamfundets skärpta behörighetskrav. Det är lämpligt att det finns möjligt att göra undantag från femårskravet exempelvis om advokaten har mångårig erfarenhet från annan kvalificerad juridisk verksamhet såsom arbete som åklagare eller domare.
- Akavia tillstyrker förslaget om särskilda ersättningsregler för vissa offentliganställda.
- Akavia tillstyrker förslaget att förvaltningsdomstolar ska kunna pröva yrkanden om rättegångskostnader inom ramen för förvaltningsmål. Samtidigt anser Akavia att de föreslagna kriterierna för när ersättning kan utgå är alltför allmänt hållna vilket riskerar att leda till bristande förutsebarhet i tillämpningen.
- Akavia tillstyrker höjd inkomstgräns för rättshjälp, men framhåller att högre avgifter kan innebära att enskilda ändå avstår från att söka rättshjälp.

6.4 En differentierad timkostnadsnorm

Akavia avstyrker utredningens förslag om en differentierad timkostnadsnorm. Utredningen förslår att biträdande jurister anställda på advokatbyrå och andra personer som inte är advokat ska ersättas med 80 procent av den timkostnadsnorm som ska gälla för advokater. Som skäl till förslaget anför utredningen dels att advokater har högre kompetens, större erfarenhet och ett särskilt ansvar, dels att det inom juristbranschen är vanligt att timersättningen varierar beroende på erfarenhet och kompetens. Därutöver framhålls statsfinansiella skäl.

Akavia instämmer i att advokattiteln utgör en kvalitetsstämpel och att den vittnar om särskild kompetens, erfarenhet och ansvar, vilket i sig kan motivera en högre ersättning. Samtidigt är det redan enligt gällande rätt möjligt för domstolar att justera ersättningen uppåt eller nedåt med hänsyn till det rättsliga biträdets skicklighet. Om syftet är att premiera advokater och därigenom främja hög kvalitet samt efterlevnad av etiska regler, framstår det som mer ändamålsenligt att göra detta genom en högre ersättning för advokater, snarare än att sänka ersättningen för andra jurister.

Det föreslagna systemet innebär vidare en mer schablonmässig och statisk ordning. Detta riskerar att leda till att ersättningen i det enskilda fallet inte speglar det utförda arbetets kvalitet och effektivitet. Erfarenhet och kompetens kan exempelvis ha förvärvats från annan kvalificerad juridisk verksamhet såsom arbete som åklagare eller domare. Differentierad ersättning är i sig inte främjande men en sådan ordning bör i större utsträckning ta hänsyn till faktisk kompetens och uppdragets karaktär i likhet med vad som i regel gäller i privat sektor. Det föreslagna förslaget framstår i jämförelse som mindre träffsäkert.

Akavia vill även lyfta risken för att förslaget kan påverka advokatbyråers incitament att anställa biträdande jurister, särskilt inom humanjuridik med potentiella konsekvenser för återväxten. Vi ser att kompetensbehoven förändras i takt med att AI får ett ökat genomslag i arbetslivet. Detta förstärker behovet av väl fungerande etableringsvägar och incitament för arbetsgivare att anställa och handleda jurister i början av sin karriär. Därigenom stärks förutsättningarna för en långsiktig kompetensförsörjning till rättsväsendet.

11.5.4 Särskilda ersättningsregler för vissa offentliganställda

Akavia tillstyrker utredningens förslag om särskilda ersättningsregler för vissa offentliganställda, vilket innebär att staten i vissa fall övertar ansvaret för rättegångskostnader när en tjänsteman förlorar ett skadeståndsmål eller återkallar sin talan.

Offentliganställdas utsatthet för våld, hot och trakasserier utgör inte bara ett allvarligt angrepp mot den enskilde tjänstemannen utan medför även särskilda risker för allmän verksamhet och i förlängningen ett hot mot demokratin. Förslaget utgör därmed ett steg mot att tydligare lyfta ansvaret från den enskilde tjänstemannen till staten. Vilken effekt det får på anmälningsbenägenheten återstår dock att se. Samtidigt är det fortsatt viktigt att tjänstemän får ett adekvat stöd av sin arbetsgivare, även ekonomiskt när så är motiverat. Arbetsgivaren ska exempelvis bedriva ett aktivt och systematiskt arbetsmiljöarbete för att så långt som möjligt förebygga förekomsten av våld, hot och trakasserier.

12.7 Rättegångskostnader i förvaltningsprocessen och i domstolsärenden

Akavia delar utredningens bedömning att en förvaltningsdomstol bör få pröva en enskild parts yrkande om ersättning för rättegångskostnader inom ramen för ett förvaltningsmål. Det är, precis som utredningen beskriver, en brist att en enskild part inte kan garanteras rätten till en rättvis rättegång i förvaltningsmål utan att behöva genomgå ytterligare processer i andra instanser. Nuvarande ordning riskerar att bli både kostsam, krånglig och oförutsägbar för den enskilde. Många mäktar helt enkelt inte med att inleda en ny process om rättegångskostnader inte minst om utfallet är svårt att förutse.

Vi delar däremot inte utredningens bedömning och förslag avseende under vilka förutsättningar ersättning för rättegångskostnader i förvaltningsmål bör utgå. Även om utgångspunkten allttjämt är att den enskilde står sina egna rättegångskostnader i förvaltningsmål är det av central betydelse att undantagen från denna princip är tydliga och förutsebara. Utredningen föreslår att en allmän part ska vara skyldig att ersätta en enskild parts rättegångskostnad om det är oskäligt att den enskilde själv står för kostnaden. Vid bedömningen ska särskilt beaktas om kostnaden har varit befogad med hänsyn till utgången i målet, sakens beskaffenhet och målets betydelse för den enskilde.

En modell där den enskildes rätt till ersättning avgörs från fall till fall är oförutsägbart och riskerat att leda till att den enskilde ändå inte vågar anlita ett juridiskt ombud eller vidta nödvändiga utredningsåtgärder trots att det är motiverat. Det finns således en risk att rätten till en rättvis rättegång påverkas då möjligheten att effektivt föra sin talan i realiteten begränsas. De angivna kriterierna är dessutom allt för allmänt hållna och saknar tydlig vägledning. Exempelvis skulle ytterligare förtydliganden kring vilka måltyper som typiskt sett kan ge rätt till ersättning vara av värde. Mål om arbetsskada utgör ett sådant exempel då de regelmässigt är av stor ekonomisk betydelse för den enskilde, avgörande för individens framtida försörjning och ofta även juridiskt och medicinskt komplexa.

Ersättningen för ombudskostnader och sakkunnigutlåtanden bör, på motsvarande sätt som i tvistemål, utgå med skäligt belopp. I arbetsskademål kan det exempelvis bli aktuellt att begära in utlåtanden från medicinsk expertis.

Akavia delar utredningens bedömning att det i undantagsfall även kan vara nödvändigt att utge ersättning till en part som inte har vunnit framgång i målet för att tillgodose dennes rätt till en rättvis prövning. De fall som anges för när ersättning bör utgå även vid en förlust framstår dock som snävt utformade och det saknas en närmare analys av om det finns ytterligare fall som bör omfattas. I betänkandet anges prejudikatmål samt situationer där en myndighets beslut har grundats på en oriktig uppfattning om rättsordningen. I praktiken torde det innebära att endast ett begränsat antal fall omfattas. Akavia anser att målets komplexitet och dess betydelse för den enskilde bör tillmätas större betydelse i bedömningen av om ersättning bör utgå för att undvika att särskilt angelägna fall faller utanför regelverket.

13.8 Rättshjälp

Utredningen föreslår att inkomstgränsen för att komma i fråga för rättshjälp ändras från 260 000 kr till ett belopp som motsvarar sju gånger prisbasbeloppet enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken. Akavia tillstyrker förslaget. Den nuvarande inkomstgränsen har varit oförändrad sedan 1999 och någon kontinuerlig översyn har inte skett i enlighet med vad som

ursprungligen förutsattes. Detta har lett till ett urholkat skydd och försämrat enskildas möjligheter att få sin sak prövad av domstol.

Förslaget att knyta inkomstgränsen till det årliga prisbasbeloppet innebär att den justeras automatiskt varje år i takt med prisutvecklingen vilket i sig är fördelaktigt. Samtidigt kan en sådan ordning innebära att regelverket upplevs som mer komplicerat och mindre förutsägbart. Vidare föreslås att avgiftsnivåerna och minimiavgifterna avseende rättshjälpsavgifter i stort sett ska behållas men att procentsatserna från och med avgiftsnivå 3 justeras uppåt. Sammantaget innebär det att flera personer formellt kommer kunna få rättshjälp samtidigt som högre rättshjälpsavgifter för vissa kan påverka deras benägenhet att faktiskt söka rättshjälp.

Det är i nuläget svårt att fullt ut bedöma vilka konsekvenser förslaget som helhet kommer att få och om det bidrar till att ge enskilda en reell rätt till domstolsprövning. Akavia delar därför utredningens bedömning att det finns anledning att följa upp konsekvenserna. Inte enbart ur ett ekonomiskt perspektiv utan även med hänsyn till dess faktiska genomslag för enskildas tillgång till rättshjälp.

För Akavia

Patrik Nilsson

Chef Politik och profession

Jenny Wahlbäck

Sakkunnig